

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 2 Spiritueel scepticisme

6 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat McKenna in tekst 6 vanuit epistemologisch perspectief over solipsisme spreekt: hij stelt dat de kennisclaim over het bestaan van andere mensen niet meer is dan een onwaarschijnlijk geloof 1
- een uitleg dat solipsisme immuun is voor de sceptische problematiek omdat er voor een solipsist geen kloof is die overbrugd moet worden, want (per juiste toepassing van elk volgend perspectief 1 scorepunt toekennen): 3
 - metafysisch: er zijn geen andere bewustzijnsvormen;
 - epistemologisch: het eigen bewustzijn is zeker / vergissen in de eigen bewustzijnsinhouden is onmogelijk;
 - conceptueel: er zijn geen andere bewustzijnsvormen om met eigen begrippen te kunnen/moeten begrijpen.

voorbeeld van een goed antwoord:

- McKenna spreekt vanuit epistemologisch perspectief over solipsisme omdat hij als solipsist gelooft dat er in de hele wereld maar één bewustzijnsvorm is, hijzelf, en stelt dat het bestaan van andere mensen nooit meer kan zijn dan een onwaarschijnlijk geloof daarin. Hij stelt dus de kennisclaim over het bestaan van anderen ter discussie, terwijl hij zich niet de vraag stelt wat überhaupt wel of niet bewustzijn kan hebben (metafysisch), noch of we de begrippen die we hanteren om ons eigen mentaal leven te bevatten ook kunnen gebruiken om dat van andere mensen te bevatten (conceptueel) 1
- Solipsisme is immuun voor sceptische problematiek omdat er voor een solipsist geen kloof is die overbrugd zou moeten worden omdat: 3
 - er geen bewustzijnsvormen buiten die van de solipsist zijn (metafysisch);
 - de solipsist er zeker van is dat hij een bewustzijn heeft en zich onmogelijk kan vergissen in zijn eigen bewustzijnsinhouden (epistemologisch);
 - er geen andere bewustzijnsvormen zijn die de solipsist met zijn begrippen zou kunnen of moeten proberen te begrijpen (conceptueel).

Opmerking

Bij het eerste deelantwoord kan alleen een scorepunt worden toegekend aan een uitleg dat McKenna in tekst 1 vanuit epistemologisch perspectief over solipsisme spreekt.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat de redenering ongeldig is omdat de conclusie niet logisch noodzakelijk uit de eerdere beweringen volgt / er een voor de conclusie noodzakelijke bewering ontbreekt 1
- een uitleg dat als de redenering wel geldig was geweest, deze niet overtuigend hoeft te zijn voor een pyrrhonist omdat hij zich niet per se committeert aan de waarheid van de opvattingen waarin hij gelooft 1
- een weergave van het onderscheid tussen ‘betekenis van waarheid’ en ‘criteria voor waarheid’ 1
- een argumentatie met het onderscheid tussen ‘betekenis van waarheid’ en ‘criteria voor waarheid’ of McKenna’s waarheidsopvatting aansluit bij de correspondentietheorie of bij de coherentietheorie van waarheid 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De redenering is ongeldig want de conclusie volgt niet logisch noodzakelijk uit de eerdere beweringen, de premissen. Als alles waarheid is en bewustzijn bestaat, dan volgt daar niet noodzakelijk uit dat alles bewustzijn is. Om die conclusie logisch te rechtvaardigen zou een extra premisse moeten worden toegevoegd, namelijk dat waarheid en bewustzijn identiek zijn 1
- De redenering van McKenna is voor een pyrrhonist niet overtuigend omdat die nergens van overtuigd is en iets kan geloven zonder te geloven dat het ook waar is wat hij gelooft. Een pyrrhonist committeert zich zo min mogelijk aan de waarheid van opvattingen en onthoudt zich systematisch van opvattingen over wat daadwerkelijk het geval is 1
- Bij de betekenis van waarheid gaan we bijvoorbeeld uit van de waarheidsopvatting dat uitspraken overeenkomen of corresponderen met standen van zaken in de werkelijkheid. Als het echter gaat om criteria voor waarheid dan beoordelen we uitspraken bijvoorbeeld met de coherentietheorie van waarheid op basis van de mate waarin ze coherent zijn met opvattingen en theorieën die we reeds hebben 1
- Hoewel McKenna ervan overtuigd lijkt te zijn dat hij de ultieme definitie van waarheid tot zijn beschikking heeft, lijkt het er meer op dat hij een criterium voor waarheid in handen heeft op basis waarvan hij de betrouwbaarheid van de feiten beoordeelt die invulling moeten geven aan zijn wereldbeeld. De uitspraken van McKenna zijn daarom een coherente uitdrukking van zijn wereldbeeld en sluiten aan bij de coherentietheorie (maar daarmee corresponderen ze nog niet per se met de werkelijkheid) 1

Opmerking

Aan een filosofisch juiste argumentatie met het onderscheid tussen ‘betekenis van waarheid’ en ‘criteria voor waarheid’ dat de waarheidsopvatting van McKenna aansluit bij de correspondentietheorie van waarheid kan één scorepunt worden toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van de twijfel van Descartes bij elk van de drie niveaus van zijn twijfelexperiment: a) we kunnen niet zeker zijn van onze zintuiglijke gewaarwordingen, b) elke ervaring zou in principe gedroomd kunnen zijn, c) een kwaadaardige demon kan ons de illusie van wiskundige zekerheden gegeven hebben 1
- een argumentatie met het begrip ‘wereldbeeld’ en tekst 8 dat het wat anders is om iets te begrijpen dan om iets te doorgronden: het twijfelexperiment theoretisch begrijpen is wat anders dan het een onderdeel maken van je wereldbeeld, waardoor het ook praktische gevolgen krijgt 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Descartes kunnen we systematisch twijfelen aan a) onze zintuiglijke gewaarwordingen omdat we er niet zeker van kunnen zijn, schijn bedriegt ons soms, b) of we dromen of wakker zijn omdat we nooit zeker weten of we aan het slapen zijn of aan het waken, en elke ervaring in principe gedroomd zou kunnen zijn, c) wiskundige zekerheden omdat een kwaadaardige demon slechts de illusie kan scheppen dat wiskundige uitspraken zeker zijn 1
- Een wereldbeeld is het geheel van opvattingen, waarden en normen dat iemand heeft en op basis waarvan iemand handelt, keuzes maakt en problemen oplost. Theoretisch begrijpen hoe het twijfelexperiment verloopt, is niet zo moeilijk. Maar deze twijfel doorgronden zoals McKenna in tekst 8 beschrijft, heeft ook praktische gevolgen. Pas als het twijfelexperiment deel gaat uitmaken van je wereldbeeld, van binnenuit wordt ervaren en bepaalt hoe je problemen oplost, keuzes maakt en handelt, zal McKenna stellen dat je het echt hebt doorgrond 1

Opmerking

Aan de weergave van de stappen van Descartes’ twijfelexperiment kan alleen een scorepunt worden toegekend als daarin alle drie de stappen zijn opgenomen.

9 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met het begrip ‘verbeelding’ van een verschil tussen de opvattingen van Descartes en Hume over persoonlijke identiteit: reële substantie die niet kan worden verbeeld versus verbeelding vanuit afzonderlijke percepties 1
- een uitleg met het begrip ‘verbeelding’ van een overeenkomst tussen de opvattingen van Descartes en Hume over persoonlijke identiteit: verbeelding van het ‘ik’ geeft verkeerde / geen kennis over het ik 1
- een argumentatie met het rationalisme en het empirisme voor de opvatting over persoonlijke identiteit van Descartes of van Hume 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Descartes is het 'ik' een geestelijke substantie, een denkend ding dat echt bestaat, waar ik me geen voorstelling van kan maken. Volgens Hume daarentegen is er geen reden om het bestaan van een bestendig en onafhankelijk zelf aan te nemen. Het geheugen maakt ons vertrouwd met opeenvolgende percepties die de suggestie van een persoonlijke identiteit geven. Maar iedere afzonderlijke perceptie van de geest heeft een afzonderlijk bestaan en identiteit behoort niet tot de onderling verschillende percepties. Identiteit is daarom volgens Hume slechts een fictieve eigenschap die we ons verbeelden 1
- Zowel Descartes als Hume stellen dat voorstellingen van ons 'ik' geen juiste weergave zijn van onze persoonlijke identiteit. De verbeelding kan volgens Descartes een uitdrukking van een droom zijn die niets te maken heeft met het idee dat ik heb van mijzelf als denkend ding. En volgens Hume heeft iedere afzonderlijke perceptie van de geest een afzonderlijk bestaan en behoort identiteit niet tot de onderling verschillende percepties; identiteit is een fictieve eigenschap die we ons verbeelden 1
- Volgens de rationalist Descartes hebben we wel een 'ik' omdat het vanuit de zekerheid van het denken noodzakelijk waar is dat ik een denkend ding ben en 'ik' daarom ook moet bestaan. Vanwege het ontbreken van zintuigelijke ervaring van onze identiteit komt de empirist Hume echter tot de conclusie dat die er ook niet is. Ik ben het met Descartes eens dat mijn persoonlijke identiteit bestaat, hoewel die waarneembaar noch voorstelbaar is, omdat ik al denkende tot die conclusie moet komen. Ik waardeer het denken als kennisbron namelijk meer dan de zintuigelijke ervaring 1

Opmerkingen

- *Het eerste deelantwoord: aan een uitleg van het verschil tussen het 'ik' als resultaat van verbeelding bij Hume en het rationeel kunnen inzien van het 'ik' bij Descartes kan ook een scorepunt worden toegekend.*
- *Het derde deelantwoord: aan een argumentatie voor het standpunt van Hume en/of een argumentatie vanuit een andere kentheoretische stroming kan een scorepunt worden toegekend mits ook het rationalisme en het empirisme in de argumentatie zijn opgenomen.*

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg welk probleem bij elk van de drie onderdelen van Agrippa's trilemma in tekst 9 is te herkennen (per juist element 1 scorepunt toekennen): 3
 - In 'oneindige structuur' is 'verantwoording tot in het oneindige' herkenbaar (infinetisme), wat voor eindige wezens niet haalbaar is: voorbeeld oneindige drager.
 - In 'zelfdragende structuur' is 'elkaar wederzijds ondersteunende en samenhangende opvattingen' herkenbaar (coherentisme), waarbij coherente opvattingen tot een foutieve theorie kunnen leiden: voorbeeld cirkelredenering.
 - In 'magische structuur' is 'regressie die stopt bij opvattingen die uit zichzelf verantwoord zijn' herkenbaar (foundationalisme), waarbij onbeslist blijft welke opvattingen dit zijn: voorbeeld axiomatische denkfout.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Agrippa's trilemma gaat over de onmogelijkheid om onze opvattingen te verantwoorden omdat we daarvoor altijd weer andere opvattingen nodig zullen hebben: 3
 - wat McKenna Oneindige structuur noemt is in Agrippa's trilemma verantwoording tot in het oneindige, wat voor eindige wezens als de mens inderdaad een probleem vormt;
 - wat McKenna Zelfdragende structuur noemt, heet in het trilemma 'elkaar wederzijds ondersteunende en coherent en elegant samenhangende opvattingen'; maar die opvattingen kunnen samen toch tot een foutieve theorie leiden;
 - wat McKenna Magische structuur noemt is 'een regressie die pas stopt bij opvattingen die uit zichzelf verantwoord zijn'. Maar hoe moet worden bepaald wat die basisopvattingen precies zijn en wat maakt dat zij uit zichzelf verantwoord zijn, is een probleem.

11 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg in welk opzicht Bayle het met McKenna eens is: bij het onderscheiden van waarheid en leugen ben je op jezelf aangewezen 1
- een uitleg in welk opzicht Bayle tegen McKenna ingaat: volgens Bayle is religieuze kennis van absolute waarheid onmogelijk, terwijl McKenna van mening is spirituele kennis van absolute waarheid te bezitten 1
- een argumentatie met Bayle of de sceptische twijfel en conclusies van McKenna wel of niet productief zijn voor een filosofische levenshouding 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Bayle zijn we, net als volgens McKenna, volstrekt op onszelf aangewezen bij het onderscheiden van waarheid en leugen 1
- Volgens Bayle is het onmogelijk om te weten of onze religieuze overtuigingen absoluut waar zijn. Dat staat lijnrecht tegenover wat McKenna vanuit zijn spirituele of religieuze perspectief stelt. Volgens McKenna is bijvoorbeeld de overtuiging 'Ik ben' absoluut waar 1
- Ik ben het eens met Bayle dat het onmogelijk is om te weten of onze religieuze overtuigingen absoluut waar zijn. McKenna hanteert een sceptische methode om tot spirituele verlichting te komen, maar dan gooit hij zijn scepsis overboord. Ik vind de conclusies die McKenna uit zijn sceptische twijfel trekt daarom niet productief voor een filosofische levenshouding. Vanuit een filosofische levenshouding blijf je immers open staan voor alternatieve verklaringen, maar McKenna's methode leidt tot absolute waarheden in plaats van tot openheid 1

Opmerking

Aan een argumentatie dat McKenna's sceptische twijfel en conclusies wel productief zijn voor een filosofische levenshouding kan ook een scorepunt worden toegekend mits daarin Bayles opvatting op een filosofisch juiste wijze is verwerkt.